

Groeiboekje letters en cijfers

TOELICHTING

Schatkist

Inhoud

Inleiding 3

Materialen 3

Doelstelling 3

Ontwikkeling van letterkennis 3

Ontwikkeling van cijferkennis 3

Koppeling met Lettermuur en Cijfermuur 4

Werkwijze 4

Opbouw *Groeiboekje letters en cijfers* 5

Doorgaande lijn 6

Ouders 7

Inleiding

Bij jonge kinderen groeit de interesse voor letters en cijfers. Spelenderwijs maken zij een ontwikkeling door op het gebied van letter- en cijferkennis. In dit *Groeiboekje letters en cijfers* kunnen de kinderen deze kennis vastleggen. Dit *Groeiboekje letters en cijfers* is een uitgave bij Schatkist en is gekoppeld aan de ankers en aan de routines Lettermuur en Cijfermuur. Deze koppeling impliceert betekenisvolle contexten en biedt herkenning voor de kinderen. Dit maakt het waarschijnlijker dat de kinderen meer letters en cijfers gaan (her)kennen. Als u bewust en structureel aandacht geeft aan de ontwikkeling van letter- en cijferkennis, heeft u met dit Groeiboekje een stimulerend middel in handen om deze ontwikkeling vast te leggen. Het Groeiboekje is niet bedoeld om kleuters zo snel mogelijk alle letters en cijfers aan te leren of om hen te leren lezen.

Materialen

- een *Groeiboekje letters en cijfers*,
- één stickervel per Groeiboekje,
- deze toelichting.

Doelstelling

Het *Groeiboekje letters en cijfers* is een uitgave voor groep 1-2 (K2/3) waarin de kinderen op een speelse manier hun letter- en cijferkennis kunnen registreren. Schatkist biedt op diverse momenten letters en cijfers aan in betekenisvolle contexten. Gedurende twee kleuterjaren 'groeit' het boekje en vult het zich met allerlei letters en cijfers die het kind aangeboden krijgt en vervolgens echt kent. Zo ontstaat een beeld van het ontwikkelingsniveau van een kind op dit gebied. Registratie van de letter- en cijferkennis is van belang voor:

- het kind dat uitgedaagd wordt om letters en cijfers¹ te ontdekken en te leren;
- de kleuterleerkracht die het ontwikkelingsniveau van de kleuter kan volgen en het aanbod hierop aan kan passen;
- de leerkracht van groep 3/leerjaar 1 die met het Groeiboekje belangrijke informatie krijgt over de ontwikkeling van een kind op het gebied van letter- en cijferkennis en hier het aanbod in groep 3/leerjaar 1 op aan kan passen;
- de ouders van de kleuter die door het *Groeiboekje letters en cijfers* inzicht krijgen in de ontwikkelingen van hun kind op het gebied van de letter- en cijferkennis.

1. We spreken hier steeds van letters en cijfers, maar we bedoelen daarmee vanzelfsprekend ook klanken, getallen en hoeveelheden.

2. Verhoeven, L, Aarnoutse, C. e.a., Tussendoelen beginnende geletterdheid. ECN, Nijmegen, 1999.

Ontwikkeling van letterkennis

Kleuters en letters, gaat dat samen? Wie dagelijks met kleuters omgaat, weet dat het mysterie van de geschreven taal kinderen aanspreekt. Het ontdekken dat je een 'eigen' letter hebt, dat anderen jouw letter ook kunnen hebben, dat je letters kunt schrijven, dat anderen die kunnen lezen, dat letters een eigen klank hebben, laten kinderen intreden in de wereld van de geschreven taal.

Het Expertisecentrum Nederlands brengt in 'Tussendoelen beginnende geletterdheid'² ordening aan in dat proces. Met name de tussendoelen 'Relatie tussen gesproken en geschreven taal', 'Taalbewustzijn' en 'Alfabetisch principe' spelen hierbij een belangrijke rol. De Lettermuur bij Schatkist is een hulpmiddel om dit mysterie gaandeweg te ontrafelen. In dit proces is een bepaald patroon te herkennen:

- Kinderen zien dat zinnen uit losse woorden bestaan.
- Kinderen delen woorden op in klankgroepen.
- Kinderen herkennen eindrijm.
- Kinderen maken de begin-, midden- of eindklank van een woord los.
- Kinderen delen een woord op in klanken.
- Kinderen koppelen een klank aan een letter.
- Kinderen herkennen een letter in een woord.

Benadrukt moet worden dat dit patroon niet lineair is en dat de aspecten niet voorwaardelijk zijn voor elkaar. Sommige kinderen kennen bijvoorbeeld al letters voordat ze eindrijm kunnen toepassen.

Het wordt tastbaar voor kinderen als ze hun verworven letterkennis zichtbaar kunnen maken in het *Groeiboekje letters*. Iedere keer als ze met een nieuwe letter in aanraking komen, wordt deze door schrijven, stemmen, tekenen, een sticker plakken toegevoegd aan hun eigen verzameling in het Groeiboekje. Zo groeit hun letterkennis en verwerven de kinderen en passant een mooie basis voor het methodisch leren lezen waarmee op de meeste scholen in groep 3/leerjaar 1 een begin wordt gemaakt.

Ontwikkeling van cijferkennis

Ook de interesse voor cijfers, tellen en getalbegrip openbaart zich bij kleuters. 'Hoeveel snoepjes mag ik?', 'Hoeveel vingers is vijf?', 'Jij hebt meer dan ik'. Allemaal uitspraken van kinderen die de wereld van hoeveelheden en cijfers ontdekken. Al op jonge leeftijd komen kinderen in aanraking met hoeveelheden, cijfers en getallen.

Ouders zingen liedjes zoals 'Eén, twee, drie, vier, hoedje van...' of spelen een spelletje met traplopen en noemen daarbij de getallen hardop. Zo kunnen kinderen al snel tot drie en verder tellen. Dit zegt echter nog niets over de betekenis van een getal, want soms heeft twee te maken met twee snoepjes en op een ander moment is twee een buslijn of het kleine zusje dat twee jaar is geworden. Deze vorm van tellen

(akoestisch tellen) heeft ook nog niets te maken met het besef dat je een hoeveelheid kunt tellen en dat dan het laatst genoemde getal het resultaat aangeeft. Veel jonge kinderen weten nog niet dat je deze getallen kunt uitdrukken in symbolen, bijvoorbeeld met streepjes of met cijfers.

Het doorzien van hoeveelheden en het leren tellen verloopt in een bepaald patroon:

- Herkennen van hoeveelheden.
- Akoestisch tellen (het opzeggen van de telrij in versjes en liedjes).
- Van asynchroon naar synchroon tellen (de telrij opnoemen en synchroon de objecten aanwijzen).
- Resultatief tellen (het één voor één tellen).
- Verkort tellen (tellen anders organiseren, patronen herkennen).
- Verschillende betekenissen van getallen leren kennen.

Net als bij het ontwikkelen van letterkennis geldt hier dat dit patroon niet lineair is. Het is goed om tijdens het observeren kennis te hebben van deze ontwikkeling bij tellen zodat er in de activiteiten aangesloten kan worden bij het niveau van elk kind.

Voor meer achtergrondinformatie over kleuters en de ontwikkeling van fonologisch en fonemisch bewustzijn en getalbegrip verwijzen we naar de handleidingen 'Werken met de Lettermuur' en 'Werken met de Cijfermuur'.

Koppeling met Lettermuur en Cijfermuur

Het *Groeiboekje letters en cijfers* is direct gekoppeld aan de Lettermuur en de Cijfermuur van Schatkist. In de handleiding 'Werken met de Lettermuur' zijn 34 letters en klanken gekoppeld aan betekenisvolle woorden uit de ankers en de ankerverhalen. Er zijn versjes, waarin een ankerwoord en een doelletter centraal staan. Van het ankerwoord staat een afbeelding op een woordkaartje, bijvoorbeeld 'aap', 'boek', 'daan', 'emmer'. Op de bij het Groeiboekje geleverde stickers komen de afbeeldingen van al deze ankerwoorden terug. Zo ontstaat voor de kinderen een relatie tussen de Lettermuur en hun groeiende letterkennis. Ook voor de Cijfermuur geldt een directe koppeling met het Groeiboekje. In de handleiding 'Werken met de Cijfermuur' worden de cijfers 0 tot en met 10 aangeboden. Dit gebeurt in concrete activiteiten en spelletjes die gedaan kunnen worden met en rond de Cijfermuur. Ook hier geldt dus een relatie tussen de Cijfermuur en de groeiende cijferkennis.

Werkwijze

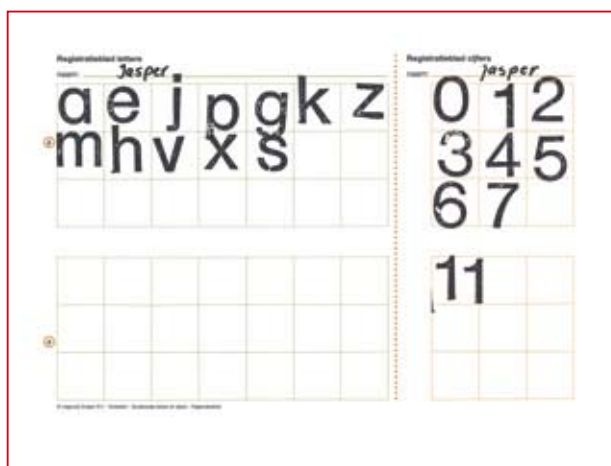
Elke kleuter krijgt aan het begin van groep 1/K2 van de leerkracht een eigen 'leeg' *Groeiboekje letters en cijfers*. Gedurende de kleuterjaren krijgen de kinderen in Schatkist aanbod op het gebied van letters en klanken en cijfers: tijdens het werken met de ankers en tijdens de routines Lettermuur en de Cijfermuur. Ieder kind ontwikkelt zo spelenderwijs zijn of haar letter- en cijferkennis. In het Groeiboekje wordt zowel het aanbod van letters en cijfers als de beheersing ervan geregistreerd.

• Registratie van aanbod

Telkens als er tijdens een anker of bij activiteiten met de Lettermuur of de Cijfermuur een letter of cijfer aanbod is geweest, wordt de bijbehorende sticker in het Groeiboekje geplakt. Daarnaast stempelen de kinderen de doelletter of het cijfer erbij. Bovendien is er op de linkerpagina ruimte om een zelf gezocht plaatje te plakken of een tekening te maken die aansluit bij de betreffende letter of het cijfer. Op deze manier wordt duidelijk welke letters en cijfers zijn aangeboden. Als kinderen bij een letter of cijfer uitgebreider willen stempelen of plakken, kunt u hen dit bijvoorbeeld als een nieuwe activiteit op een apart A4-tje laten doen.

• Registratie van beheersing

De actieve letter- en cijferkennis wordt geregistreerd op het Registratieblad in het Groeiboekje (pagina 14 en 15). Het kind stempelt hier elke actief beheerste letter en elk actief beheerst cijfer. Een kind beheerst een letter actief als het die letter kan herkennen en verklanken, ook als deze onderdeel is van een grotere groep verschillende letters. Voor de beheersing van een cijfer geldt dat het kind het cijfer kan herkennen en benoemen en het kan koppelen aan de juiste hoeveelheid.

De volgende letters komen op de pagina's aan bod:

- Pagina 2 en 3: **a, b, d, e, f, g**
- Pagina 4 en 5: **h, i, j, k, l, m**
- Pagina 6 en 7: **n, o, p, r, s, t**
- Pagina 8 en 9: **u, v, w, z, aa, ee**
- Pagina 10 en 11: **oo, uu, ie, oe, ui, eu**
- Pagina 12 en 13: **ou, au, ei, ij.**

• Pagina 14 en 15 bieden het Registratieblad letters. Op dit blad registreert het kind welke letters het actief beheerst. Een kind beheerst een letter actief als het de letter kan herkennen en benoemen, ook als deze onderdeel is van een grotere groep verschillende letters. Natuurlijk worden niet alleen de beheerste letters uit het aanbod geregistreerd. Ook de letters die het kind buiten het aanbod om zich eigen heeft gemaakt worden hier gestempeld. Deze bladzijde maakt duidelijk hoe en in welk tempo de letterkennis van het betreffende kind groeit.

• *Opbouw* Groeiboekje cijfers

Het *Groeiboekje cijfers* bestaat uit 9 pagina's. Er is ruimte voor het registreren van de cijfers 0 tot en met 10. De volgorde die aangehouden wordt is 0 tot en met 5 en 6 tot en met 10. Dit vanwege de opklimming in niveau: voor de meeste kinderen is het lastiger grotere hoeveelheden te tellen. Eerst registreert het kind de cijfers 0 tot en met 5, eventueel pas later 6 tot en met 10.

• De eerste pagina is de titelpagina. Hierop plakt het kind een pasfoto en daaronder de sticker met zijn eigen leeftijd.

Als het kind een jaar ouder wordt, plakt het de sticker met de nieuwe leeftijd over de oude sticker heen.

• Pagina 2 en 3 bieden de hoeveelheid 0 tot en met 5 aan. Het kind geeft de hoeveelheden 0 tot en met 5 weer door eerst de bijbehorende 'handenstickers' te plakken en het betreffende aantal ballonnen te kleuren. Op de linkerpagina is ruimte voor een eigen invulling die aansluit bij de betreffende hoeveelheid. U kunt dit vergelijken met de situaties op de plaatjeskaartjes met de rode en de blauwe rand die u gebruikt bij de Cijfermuur. Te denken valt aan een foto van een baby van 0 jaar bij het cijfer 0, een dier op vier poten bij het cijfer vier of een plaatje van een huisnummer. Tip: Ga met de kinderen naar buiten en maak foto's van voorwerpen en situaties waarin cijfers en hoeveelheden voorkomen.

• Op pagina 4 en 5 staan de hoeveelheden 0 tot en met 5 gekoppeld aan de cijfers. Deze twee pagina's hebben dezelfde opzet als de twee hierboven besproken pagina's alleen geldt hier dat naast de hoeveelheden 0 tot en met 5 ook de betreffende cijfers ingevuld moeten worden.

Naast de hoeveelheden tellen wordt dus ook cijferkennis gevraagd.

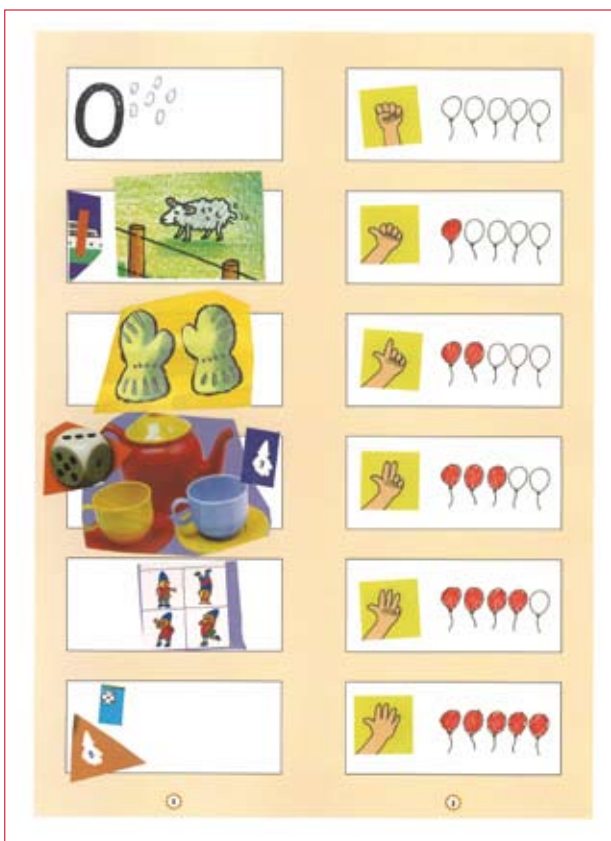
• Pagina 6 en 7 hebben dezelfde opzet als de eerste twee pagina's van het *Groeiboekje cijfers*, alleen gaat het hier om de hoeveelheden 6 tot en met 10.

• Ook de opzet van pagina 8 en 9 is gelijk aan de voorgaande pagina's. Het gaat hier om de hoeveelheden 6 tot en met 10 gekoppeld aan de betreffende cijfers.

• Pagina 14 en 15 bieden het Registratieblad cijfers. Op dit blad registreert het kind welke hoeveelheden en cijfers het actief beheerst. Actief beheersen betekent dat het kind een cijfer kan herkennen en benoemen en het kan koppelen aan de juiste hoeveelheid. Op dit registratieblad kan het kind ook cijfers kwijt die buiten het aanbod vallen, bijvoorbeeld 100 of 1000. Het Registratieblad cijfers maakt duidelijk hoe en in welk tempo de cijferkennis van het betreffende kind groeit.

Doorgaande lijn

Met het *Groeiboekje letters en cijfers* is een doorlopende lijn naar het aanvankelijk lezen en rekenen in groep 3/leerjaar 1 mogelijk. De leerkracht van groep 3/leerjaar 1 kan prima aansluiten op de letters en cijfers die kleuters kennen door het aanbod hierop af te stemmen. Een kopietje van het Registratieblad uit het *Groeiboekje* van ieder kind waarop de beheerste letters en cijfers zijn gestempeld, kan gebruikt worden bij de start in groep 3/leerjaar 1. De letters die beheerst worden, kunnen bijvoorbeeld in het *Klikklakboekje* Veilig leren lezen gehangen worden. Op deze manier ontstaan individueel gevulde *Klikklakboekjes*, waarmee de kinderen met een groter aantal letters

dan het aanbod van de leesmethode woordjes kunnen maken. Dat werkt niet alleen stimulerend, maar benadrukt een belangrijk aspect in de eerste fase van het leren lezen: nieuwe woorden ontsleutelen.

De opgedane cijferkennis geeft leerkrachten onder andere aanknopingspunten voor een aangepast aanbod in het overzien van grotere hoeveelheden en handige telstrategieën.

Ouders

Het *Groeiboekje letters en cijfers* maakt het mogelijk om ouders te betrekken bij de ontwikkelingen van hun kind op het gebied van de letter- en cijferkennis. Als u het Groeiboekje regelmatig met een kind mee naar huis geeft, kunnen ouders deze ontwikkelingen volgen. Wanneer kleuters uitgedaagd worden om ook buiten school bezig te zijn met letters en cijfers is dat prima. Daarbij is het goed mogelijk aan te sluiten bij wat op school wordt aangeboden via de inhoud van het Groeiboekje. Ouders kunnen thuis spelletjes doen waarbij letters, klanken, cijfers en hoeveelheden een rol spelen, bijvoorbeeld bordspelletjes met een dobbelsteen, rijmpjes, liedjes of telversjes. Het is van belang om ouders goed en bij herhaling over het Groeiboekje te informeren. Op de website www.schatkist.nl vindt u een informatieve brief bij het Groeiboekje voor ouders. Deze brief kunt u meegeven als het Groeiboekje met de kinderen mee naar huis gaat. Het gebruik van het *Groeiboekje letters en cijfers* kan een dilemma opleveren. Blijft het een stimulerend middel om in aansluiting op de activiteiten op school de groeiende letter- en cijferkennis aandacht te geven, of wordt het door ouders gezien als middel om thuis met hun kind te gaan ‘werken’ aan de letter- en cijferkennis? Dit dilemma hoeft niet op te treden als met ouders goed gecommuniceerd wordt hoe op school met het *Groeiboekje letters en cijfers* wordt omgegaan. Daarbij zal benadrukt moeten worden dat het Groeiboekje níet bedoeld is om kinderen zo snel mogelijk alle letters en cijfers aan te leren of om zo snel mogelijk het Registratieblad vol te hebben, maar dat het Groeiboekje een middel is dat gebruikt wordt om spelenderwijs de letter- en cijferkennis van elk kind te stimuleren. Dit alles binnen de context van de ankers en routines van Schatkist.

Nederland	jaargroep	P	1	2	3	4	5	6	7	8
België	leerjaar	K1	K2	K3	1	2	3	4	5	6

Advies

Ed Koekebacker (*Groeiboekje letters*) en
Magda van der Wulp (*Groeiboekje cijfers*)

Projectgroep Zwijsen

Angelique van der Pluijm (projectleiding),
Josanna van Werkum (bureauredactie),
Jacqueline List (concept vormgeving),
Niek Rooijackers (productiebegeleiding),
Jeroen van Krimpen (marketing),
Annemieke Smits en Huub Lucas (uitgevers)

Opmaak *Groeiboekje letters en cijfers*

Van links naar rechts, Tilburg

Illustraties

Mark Janssen

Foto Pompom

Renate Reitler

© Uitgeverij Zwijsen B.V., Tilburg
ISBN 978.90.276.7057.1

Voor België: Zwijsen-Infoboek, Meerhout
D/2007/1919/524